

formjával párhuzamosan új kurzusokat is indítottak a gazdaság és az új hordozók témájában. A cikk összefoglalja a jellemző irányzatokat, összegzésként pedig a mai napig megválaszolatlan kérdéseket tesz fel a képzés jövőjével kapcsolatban.

(Autoref.)

Szabványok, normatívák

Lásd 228-229, 263

Egyesületek, konferenciák

Lásd 118, 275

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

03/213

BOUSQUET, Mireille – LESQUINS, Noémie – WIEGANDT, Caroline: La place de la Bibliothèque nationale de France dans les réseaux nationaux de coopération: bilan et perspectives = Bull.Bibl.Fr. 48. tom. 2003. 2.no. 24-31.p. Bibliogr.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A francia nemzeti könyvtár helye az országos együttműködési hálózatokban

Együttműködés -belföldi; Könyvtári hálózat; Nemzeti könyvtár

A huszadik század második felében az emberi erőforrásokkal, az anyagiakkal és a technikai feltételekkel való jobb gazdálkodás érdekében a világ könyv-

táraiban gomba módra szaporodott a hálózaton keresztüli megosztott munkavégzés. Ennek előfutárai Németország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok könyvtárai voltak. Nemzetközi téren egyik igen ismert példája az RLG (Research Libraries Group), Franciaországban pedig a tudományos és technikai információ terjesztésében tevékeny CADIST a legnépszerűbb.

A nemzeti könyvtáraknak – így a franciának is –, mindig is feladatkörébe tartozott a különféle nemzeti és nemzetközi könyvtárakkal, intézményekkel és szervezetekkel való kapcsolattartás és szakmai együttműködés. Ehhez a régi gyakorlathoz képest 1994 óta annyi változás történt, hogy törvényben ugyancsak meghatározták e feladatokat, amelyek között kiemelt szerepet kapott a francia és nemzetközi dokumentáció hálózaton keresztül történő fel-

dolgozása és hozzáférhetővé tétele a hazai és a külföldi közönség számára egyaránt.

Ennek következtében jelenleg két együttműködési hálózat létezik: egy dokumentumbegyűjtési, amely magába foglalja a nyomtatott köteles példányok elosztását 29 intézményben, valamint a BNF és 39 szaktudományi könyvtár vagy szakmai hálózat között fennálló, adott szakterületre vonatkoztatott dokumentáció elosztási rendszer. A 65 együttműködési szerződés így valójában 73 intézményt érint, amelyből 25 könyvtár, 16 felsőoktatási vagy nagykönyvtári dokumentációs szolgálat, 16 egyetemi vagy szakkönyvtári kutatóhely, a többi pedig különféle levéltári és egyéb módon deklarált intézménytípus. Mindez összességében körülbelül egy millió beiratkozott olvasót és 25 millió dokumentumot/kötetet ölel át. E cserének egyik legnagyobb eredménye, hogy a BNF és a megyei könyvtárak közötti munkakapcsolat, információcsera és a dokumentumok ily módon történő elosztása nyomán létrejön egy második nemzeti gyűjtemény úgy, hogy az eredetinek inkább kiegészítője és nem annak a megduplázása ez utóbbi. Ennek egyes részei az ország egész területén helyezkednek el, ám a BNF digitalizált gyűjteményének internetes megvalósításával, a Gallicával, valamint a Francia Közös Katalógussal és annak könyvtárközi kölcsönzést lehetővé tevő moduljával bárholnan elérhető.

10 évvel a rendszer megszervezése után értékelhető eredmények és sikerek éppúgy elkönnyelhetők, mint a rendszer határainak és nehézkességének érzékelése. Nézzünk néhányat ezek közül!

A kötelespéldány költségei még annak ellenére is igen nagyok, hogy a BNF ezek több mint 89,5%-át magára vállalja. A feldolgozás, a feltárás, az ellenőrzés, a megőrzés stb. költségigényesek, ugyanakkor hasznosak, mert azáltal, hogy egy adott mű nemcsak a nemzeti könyvtár állományában, hanem máshol is megszerezhető, könyvtárosok és kutatók munkáját egyaránt megkönnyíti. Évente általában 15 ezer ilyen, zömében jelenkori kiadású mű

kerül be ebbe az elosztási rendszerbe. A bibliográfiai adatbázisoknak, a digitalizálásnak és a rendszer szoliditásának tudható, hogy a hálózat és szolgáltatásai jó színvonalúak és működőképesek. Nehézséget jelent ugyanakkor az a tény – amelynek Philippe Nachbar és Philippe Richert hangot is adtak 2000-ben írott tanulmányukban –, hogy nehéz meghatározni azokat az intézményeket feladatkörrükkel, jogaikkal és kötelességükkel együtt, amelyeknek joguk van e rendszerbe való bekerüléshez. Az imént említett elemzés azonban mindenképpen hasznos volt ahhoz, hogy a BNF ismét végiggondolja mit és milyen módon vár e hálózattól. Pontosítani kell tehát a vásárlásból származó, az ajándékként kapott francia és idegen, valamint a ritka nyelveken kiadott és beszerzett művek sorsát, az enciklopédikuság jelen határait – hiszen tudjuk, hogy a BNF erre törekedett –, az olyan speciális szakgyűjtemények szerepét, mint a könyvtörténetiét Lyonban, a középkori anyagét Poitiers-ben, az egyházi vonatkozásúakét Párizsban vagy Strasbourgban stb. Kívánatos lenne, hogy megvalósuljanak a toulouse-i CADIST-éhoz hasonló javaslatok, nevezetesen, hogy egy-egy bibliográfiai, beszerzési, gyarapítási konferencián az adott egyetem adott szakterületének egyetemi tanárai – nem a könyvtár szakosok! – is részt vegyenek és közös gondolkozással segítsék a BNF és a rendszer szerzeményező munkáját. Ha ez sikerülne is, még mindig ott a másik kérdés: a begyűjtött anyaggal a BNF enciklopédikus könyvtárát, vagy egy vidék speciálisan erre a témára szakosodott állományát kell-e gyarapítani? Kiké, kiké az elsőbbség?

A munka sikeres megvalósításához nem elég, hogy az intézmények csak a BNF-fel álljanak kapcsolatban. Szükséges, hogy egymást megismerjék. Ehhez jó segítséget nyújthatnak a konkrét témák és feladatok köré szervezett közös tanulmányi napok, konferenciák, vagy a BNF által irányított moderált levelező listák, amelyek folyamatosan hírt és teret adnak a vélemények, elképzelések ütköztetéséhez. Más-

képpen, de ugyanehhez járulnak hozzá a regionális bibliográfiai adatbázisok, a szakmai és helytörténeti kiállítások, speciális webhelyek stb. Nem hagyható figyelmen kívül a régi periodikák és digitalizálási problematikájuk vagy a szakmúzeumok könyvtári-dokumentációs-adattári állományainak szerepe sem. A közösen végzett digitalizálás közösen szervezett, de mindenki által használt virtuális könyvtárakhoz, gyűjteményekhez és a „Sociétés savantes” (Tudós társadalmak) vagy a Philibert nevű projekthez hasonlókhöz juttathat el feldolgozót és felhasználót egyaránt – sokszoros hatásokkal.

E tíz éve folyó munkát tehát a buktatók ellenére, az igényeknek megfelelően és az adott technikai lehetőségekhez képest folytatni érdemes.

Megtekintésre javasolt internet helyek:

<http://www.rlg.org>

<http://www.gallica.fr>

<http://www.jstor.org>

(Pajor Enikő)

Felsőoktatási könyvtárak

03/214

ROBINS, David – KELSEY, Sigrid: Analysis of Web-based information architecture in a university library: navigating for known items = Inf. Technol. Libr. 21. vol. 2002. 4.no. 158-169.p. Bibliogr. 16 tétel.

Egy egyetemi könyvtár webhelyének elemzése

Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; File-szervezés -gépi; Honlap; Szolgáltatások használata

A cikk ismerteti, milyen eredményekkel szolgált a Louisiana State University Libraries webhelyének tanulmányozása. A vizsgálat célja a használók demográfiai jellemzőinek és elégedettségének megállapítása volt egy bizonyos időpontban, továbbá a webhely navigációs rendszerét is tesztelték. Azt kí-

vánták megtudni, ki és miért használja ezt a helyet, és mennyire van megelégedve a navigációs lehetőségekkel. Majd adott feladatokkal (ismert tételek keresése) azt vizsgálták, hogy a rendszer navigációs rendszere milyen mértékben segítette a vonatkozó dokumentumok megtalálását a webhelyen. A navigációs rendszer értékelését a helyes és helytelen kattintások arányának alapján számították ki, úgy, hogy ezt az arányszámot az optimális kattintások számával hasonlították össze. A kutatásnak elméleti is gyakorlati vonatkozásai is vannak, és a módszer más, hasonló intézmények számára is alkalmazható és továbbfejleszhető

(Autoref. alapján)

03/215

TÉRMENS, GRAELLS, Miquel – RIBERA TURRÓ, Mireia – SULÉ DUESA, Andreu: Nivel de accesibilidad de las sedes web de las universidades españolas = Rev.Esp.Doc.Cient. 26.vol. 2003. 1.no. 21-39.p. Bibliogr. 45 tétel.

Res. angol nyelven

A spanyol egyetemek honlapjainak elérhetőségi szintje

Egyetemi könyvtár; Honlap; Hozzáférhetőség

A WWW Consortium 1999-ben publikálta a WCAG (*Web Contents Accessibility Guidelines* – web-tartalmak hozzáférési vezérfonala) 1.0 verzióját. A spanyol egyetemek (és könyvtáraik) honlapjainak elemzése nyomán megállapították, hogy a négy legfontosabbnak tartott oldal tekintetében kielégítő valamennyi egyetem jelenléte. (Ugyanakkor jelentős különbségek vannak mind az egyes oldalak, mind az egyes intézmények tekintetében.) A vizsgálat másik megállapítása viszont az, hogy a WCAG első szintjének egyetlen spanyol egyetemi honlap sem felel meg teljes mértékben, s ez az eredmény lényegesen rosszabb, mint amit 1999-ben az USA-ban mértek, ahol a 100 legjelentősebb egyetem és főis-

kola közül 40 honlapja tűnt megfelelően elérhetőnek.

(Mohor Jenő)

Lásd még 237-238, 251, 261, 272

Közművelődési könyvtárak

03/216

PRABHA, Chandra – IRWIN, Raymond: Web technology in public libraries: findings from research = Libr.Hi Tech. 21.vol. 2003. 1.no. 62-69.p.

Web-használat az amerikai közkönyvtárakban

Felmérés [forma]; Honlap; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

Az OCLC kutatási részlegének észak-amerikai közkönyvtárak körében végzett vizsgálata szerint az amerikai közkönyvtárak (főleg a nagyobb intézmények) nagy többségében mind a műszaki infrastruktúra, mind a vezetői akarat megvan a komoly web-jelenlét kiépítésére. A könyvtárak elszántnak tűnnek arra, hogy elérhetőek legyenek a hálón, és szolgáltatásokat nyújtsanak a távoli felhasználóknak. A közkönyvtárosok – úgy látszik – elfogadják az internet, illetve a web kihívását, és felhasználják az elérhető eszközöket e kihívásnak való folyamatos megfelelésre.

A vizsgált mintában szereplő közkönyvtárak web-jelenléte a 2001-es 58%-ról 77%-ra emelkedett 2002-ben, és nem valószínű, hogy ez a trend csökkenne. A könyvtárak tisztában vannak azzal, hogy „ott kell lenniük a weben”, ha versenyben akarnak maradni az elektronikus információk más „szállítóival”. Ugyanakkor a webre költözés során sem veszítették el meghatározott földrajzi területre kiterjedő felelősségű non-profit információellátói identitásvukat. Közel felük a helyre is utaló domain-nevet

használnak, és harmaduk a non-profit szervezetek által gyakran használt .org kiterjesztéssel azonosítja magát.

A könyvtárak többsége nem saját gépen üzemelteti honlapját, hanem külső szolgáltatót használ, illetve kötődik valamilyen más intézményhez: rendszerhez, partner-intézményhez, városi hálózathoz stb. Ennek (és a honlapok másokkal való elkészíttetésének) a könyvtárak közel felénél anyagi okai vannak, 60% pedig a szükséges szakértelem hiányát említi. Minél kisebb a könyvtár, annál valószínűbb, hogy honlapja külső szerveren van, és – természetesen – a kisebb könyvtárak esetében gyakoribb a honlap hiánya is.

A nagyobb közösséget kiszolgáló könyvtárak (melyek általában jobb anyagi és személyzeti ellátottsággal rendelkeznek) több oldalt tesznek fel a webre, és nyitó oldalai is több információt tartalmaznak, mint a kisebb könyvtáraké. Annak ellenére, hogy a könyvtárak általában anyagi és személyzeti gondokkal küzdenek, igen aktívak honlapjaik üzemeltetésében: 51%-uk naponta vagy hetente, és több, mint háromnegyedük legalább havonta frissíti azt.

Nyilvánvaló, hogy a könyvtárak részesei a web okozta forradalomnak, és versenyben állnak a kereskedelmi keresőgépekkel és directory-szolgáltatókkal, sőt, esetenként egymással is. Hogy a korábban felvázolt három forgatókönyv (lényegi változások a közkönyvtárak küldetésében és szolgáltatásaiiban, vagy békés együttélés az internettel, legalább is a belátható jövőben, illetve a közkönyvtárak hanyatlásának eljövetele) közül melyik valósul meg, az még nyitott kérdés.

(Mohor Jenő)

03/217

LOEST, Klaus-G.: Medien-Box per Internet. Ein Molekül der Hybriden Bibliothek im Praxiseinsatz zwischen Schule und Stadtbibliothek Bielefeld = BuB. 55.Jg. 2003. 2.no. 92-96.p.

Res. angol és francia nyelven

Médiacsomagok és internet – a Bielefeldi Városi Könyvtár új szolgáltatásai iskolások számára

*Általános iskolás; Multimédia; Oktatás információel-
látása; Térítéssel szolgáltatás; Városi könyvtár*

A „hibrid könyvtár”, amely integrálja a nyomtatott kiadványokat, az elektronikus dokumentumokat és a digitális információkat, a mindennapi gyakorlatban főleg az egyetemi könyvtárakra korlátozódik; a közkönyvtárak között alig található sikeres vállalkozás. A bielefeldi városi könyvtár mintegy ellenpéldaként új, „hibrid” szolgáltatást fejlesztett ki az oktatás támogatására. Több mint 50 témában kb. 100 ún. „média-csomagot” állított össze, amelyek nemcsak nyomtatott információkat tartalmaznak, hanem CD-ROM-okat, hangkasszetteket és multimédiás oktató szoftvereket is. Az egyes témák szerinti internet-helyeket is összegyűjtötték; ezek a könyvtár honlapjáról érhetők el. Egy átlagos, 30 dokumentumot tartalmazó csomag költsége 600 euró, tehát a száz csomaghoz 60 ezer euróra volt szükség. A média-csomagokat az interneten lehet megrendelni, és a központi könyvtárban vagy a fiókkönyvtárakban lehet kölcsönözni. Sajnálatos, hogy Észak-rajna-Vesztfália kormányzata, amely kezdetben támogatta a média-csomagok ötletét, újabban erősen korlátozta a könyvtárak finanszírozását.

(Autoref. alapján)

03/218

VERHO, Seppo: Käyttö tehokkuus kasvavat = Kirjastolehti. 95.vuo. 2003. 3.no. 18-21.p.

Finn közkönyvtári statisztika, 2002

Közművelődési könyvtár; Statisztika [forma]

A 2001. évhez képest 2%-ot javultak a könyvtárak hatékonysági mutatói. A trendet a kölcsönzés és a könyvtárlátogatás árának csökkenése, a gazdaságossági mutatószámok kisebbedése, valamint a használatnak mind a nyitvatartási időre, mind a személyzetre vetített növekedése igazolja. Ugyancsak hatékonyabb lett az állomány forgása.

A könyvtári állományoknak még mindig 92%-át teszik ki a könyvek, ám míg az összállomány növekedése 0,5%-os volt, a video-dokumentumoké 12,5%-os.

A kölcsönzött dokumentumok 75%-a ugyancsak könyv. Jelentős viszont az egyéb dokumentumok kölcsönzésének növekedése. Az összes kölcsönzés/lakos arányszám (20,68) 3,04%-os növekedést mutat a 2001. évihez képest, s ebből a könyveké 2,46, a hangzó dokumentumoké (zene) 6,94, a videóké 6,42%.

Szembetűnő a különbség egyébként a zenei felvételek kölcsönzésében a városok és a falusias-tanyás települések között: az előbbieknél 2,43, az utóbbiaknál 0,73 az egy lakosra jutó kölcsönzések száma. Az összes kölcsönzést tekintve ugyanez az arányszám rendkívül nagy szóródást mutat az egyes településekre vetítve: az élen álló településé 40,16, a se-reghajtóé 6,98 kölcsönzés/lakos.

A kölcsönzők országos összesítésben a lakosság 47,02%-át teszik ki: ez az előző évihez képest 0,3%-al magasabb.

A könyvtárhasználatok esetében a statisztika megkülönbözteti a tényleges (fizikai) használatot és az ún. www-látogatást. Az előbbinek az előző évhez mért emelkedése 2,19%, az utóbbié 49% (!). Ez azt jelenti, hogy a www-látogatások száma (43,5 millió) kezdi megközelíteni a tényleges használatok számát (66 millió).

A települési önkormányzatok könyvtárfinanszírozásában változatlanul nagyok a különbségek. Az élen

járó Utsjokiban az egy lakosra jutó összeg 116 euró, a sor végén álló Pomarkkubaan 17,87 euró. A közkönyvtárak számában nem történt lényeges változás: csupán a kórházi könyvtárak száma csökkent 2,13%-kal.

(Sz. Nagy Lajos)

03/219

WIMMERIWÁ, Daniela – KODÝMOVÁ, Milena: Veřejné knihovny v malých obcích – zánik, nebo renaissance? = Čtenář. 55.roč. 2003. 3.no. 66-68.p.

Nyilvános könyvtárak kisközösségekben – pusztulás avagy újjászületés vár rájuk?

Községi könyvtár

Csehországban alig van település, ahol ne lenne nyilvános könyvtár. Számuk több mint hatezer, ám túlnyomó részük tiszteletdíjassal működtetett kis intézmény (pl. Dél-Csehországban a könyvtárak három negyede 500 lakos alatti településen található).

Korábban meglehetősen hosszú időn át e „véghelyi intézmények” közeli halálát jósolták, most azonban egyre több helyen vagyunk tanúi aktivitásuk újjáéledésének, ami a megváltozott körülmények és a lokálpatrióták szerencsés találkozásának köszönhető.

A megváltozott körülmények alatt a fokozott és álmilag támogatott vidék- és könyvtárfejlesztés értendő. Sikeresen zajlik évről-évre az *Év faluja*, keretében pedig az *Év könyvtára* elnevezésű pályázat, amely jelentős számú internet-csatlakozás elnyerésével kecsegtet.

A lokálpatrióták közreműködése révén számos kisközség turisztikai bevételekre aspirál, amiben nélkülözhetetlen az internetes informáltság.

Nehézségek ennek ellenére vannak bőven. Ezek leküzdésében a dél-csehországi régió jár az élen. Ott mindenekelőtt helyzetfelméréssel kezdtek 2001-ben, majd 2002-ben a lehetséges megoldások keresésével folytatták. Mind több jel és példa fordul elő

arra, hogy a kistelepülések könyvtárát fejlesztik olyanná, amely rentábilisan működtetni tudja az internet-állomást. (Természetesen más elképzelések is vannak, mint pl. információs kioszkok, kávéházak létesítése.)

A dél-csehországi régióban az internetnek a könyvtárakba való telepítését elősegíti a tiszteletdíjas könyvtárosok kezelői tanfolyamra történt beiskolázása. Ám tudják azt is, hogy a műszaki hozzáértés korántsem minden. Ezért itt sem feledkeztek meg a sikeres szolgálat humanitárius és műveltségbeli motivációjáról.

(Futala Tibor)

Lásd még 192, 194, 246

Tudományos és szakkönyvtárak

Lásd 250

Egyéb könyvtárak

03/220

GRANBOIS, Yvonne: New activities at the World Health Organization library = INSPEL. 36.vol. 2002. 3.no. 216-220.p.

Új tevékenységek az Egészségügyi Világszervezet könyvtárában

Nemzetközi könyvtár; Szakkönyvtár -egészségügyi; Szolgáltatások

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) háza táján változások vannak napirenden, amióta Brundlandt főigazgatóasszony hivatalba lépett, tele új ötletekkel és energiával. Ezzel összhangban a WHO könyvtára is a megújulást tűzte ki célul. Az intézmény nevével kezdték, az *Office of Library and Health Lite-*

ature Services helyett a *Library Information Networks for Knowledge*-re, vagyis *LINK*-re (= kapcsolat) változtatták, hiszen tevékenységük lényege az emberek, a könyvtárak, a források és a tudás összekapcsolása.

Szervezetileg is kedvező helyzetben van a könyvtár: az *Evidence and Information for Policy* főcsoport-hoz, azon belül a *Health Information Management and Dissemination* részleghez tartozik a kiadói, a Web, marketing és elosztás, WHO Bulletin és World Health Report csoporttal együtt, amelyek tevékenysége több szálon is kapcsolódik egymáshoz.

A főigazgató asszony meghívásukra meglátogatta a könyvtárat, tájékozódott, kérdéseket tett fel, majd ezt követően irodája igénybe is vette a könyvtár szolgáltatásait. Ennek nyomán újabb projektekre tettek javaslatot a könyvtárosok. A tanulmány ezután ismerteti a könyvtár feladatait, hagyományos szolgáltatásait, majd az olyan az új kezdeményezésekről számol be, mint

- a „hibrid” könyvtár;
- a WHOLIS (a világszervezetre vonatkozó dokumentumok teljes szövegű adatbázisa);
- a *WHO in the Scientific Press* sajtófigyelő szolgáltatás, amely papír- és e-formában is készül 400

folyóirat feldolgozása alapján (elektronikusan csak a WHO-intranetén érhető el);

- a GIFT (*Global Information Full-Text*) projekt, amely a WHO szervezetének szolgálat elektronikus információkat (többek között az Ovid és a Web of Knowledge adatbázisaiból és 1000 online folyóiratból);
- a HINARI (*Health InterNetwork Access to Research Initiative*) 2000 szeptemberétől, amely 2000 e-szakfolyóiratot biztosít ingyenesen 68 ország intézményei számára (hamarosan további 42 országra is kiterjesztik kedvezményes áron);
- az ún. The Blue Trunk Library, amely egy kék dobozban tárolt mini-könyvtár alapvető egészségügyi segédkönyvekkel, amelyből több mint ezret küldtek szét, elsősorban Afrikába;
- a *Historical Resources*, amelyet a WHO 1949. évi alapítása óta gyarapítanak, és elsősorban a kutatókat szolgálja ki.

A könyvtár valamennyi szolgáltatása megtalálható a www.who.int/library honlapon, amelyet naponta több mint százezer látogató keres fel.

(Murányi Lajos)